

Людмила АРТЕМОВА

Наукова співробітниця
Національного заповідника
«Глухів»

ПОСТАТІ. ЛЕСЯ УКРАЇНКА

(до 150-річчя від дня народження)

25 лютого 2021 року виповнюється 150 років від дня народження Лесі Українки (1871–1913) – видатної української письменниці та громадської діячки, однієї з центральних постатей нашої національної культури. З нагоди цієї події в Україні проводяться мистецькі проекти, дискусійні програми, до обговорення залучаються численні історики, експерти, театро- і кінознавці, літературознавці, художники. Книголюби чекають нових позацензурних видань творів Лесі Українки (Лариси Петрівни Косач), а місцеві музеї оголошують онлайн-флешмоби, перфоманси, які покликані привернути увагу до творчості письменниці. Пройтися пам'ятними місцями, пов'язаними з ім'ям видатної

«Дочки Прометея» на Сумщині, вирішили і ми, науковці Заповідника.

Якщо у радянський час геніальну поетку представляли соціалісткою, революціонеркою-демократкою, то зараз в Україні говорять насамперед про її інтелігентність та високу освіченість, прогресивність, українство, модернізм і, навіть, фемінізм, а також про значні західноєвропейські культурні впливи на неї.

Допитлива з дитинства, без освітніх студій і університетів Леся Українка вивчила 10 мов: слов'янські (українську, російську, польську, болгарську) ще й давньогрецьку й латинську, а також новочасні – англійську, німецьку, французьку та італійську, які й сформували літературні зацікавлення письменниці. У своїй художньо-літературній творчості Леся

Леся Українка. Одеса, 1888 р.

О.Солдатенко. Хата Парасковії Богуш в с. Косівщині

переважно використовувала західноєвропейські сюжети і таким чином, на думку критиків, наближала українську культуру до культур європейських народів.

Проте, повноцінно жити і творити поетесі заважав туберкульоз кісток. Захворівши на нього ще в дитячі роки (1881 р), Леся боролася із цією, на той час невиліковною, недугою усе життя. У XIX ст., до відкриття туберкульозної палички і вакцини, сухоти рекомендувалося лікувати молоком і морськими подорожами у поєднанні із дієтою та моціоном.

У 1889 році, після безуспішного застосування багатьох «наукових

← методів лікування», мати поетеси О.П. Косач відважилася повезти 18-річну Лесю підлікуватися на Сумщину, у село Косівщина (тоді Харківська губернія) до народної цілительки Парасковії Назарівни Богуш, але так, щоб про цю поїдку не знали її вчені дядьки. Цілителька зустріла Лесю привітно і лікувала її теплими ваннами із запашними місцевими напарами цілющих трав, чаєм із лікарських рослин.

Хвороба не відступила, проте після перебування на Косівщині Леся почувалася краще. Відомо, що жила вона на Сумщині рівно місяць – з початку травня до початку червня – у звичайній хаті, жваво спілкувалася із селянами, цікавилися місцевими звичаями та традиціями, записувала пісні та розмов-

ляла українською мовою. Враження від перебування у с. Косівщині письменниця відобразила у своєму малюнку «Весняні співи», де з етнографічною сумлінністю, точно і правдиво в усіх деталях відтворила побут селян.

До 100-річчя від дня народження письменниці, у 1971 році, силами педагогічного колективу косівщинської загальноосвітньої школи було створено шкільний музей, присвячений Лесі Українці, а у 2004 році він набув статусу народного. Зараз за школою шумить зеленим листям Лесин парк. У центрі парку – пам'ятник Лесі Українці, до якого веде каштанова алея. Цьогоріч народний літературно-меморіальний музей Лесі Українки на Сумщині святкує 50-річчя від часу свого заснування. Ви-

ставкова експозиція музею присвячена життєвому і творчому шляху поетеси, її перебуванню на Сумщині, а проникливі та цікаві екскурсії тут проводять місцеві школярі.

Останні роки життя видатної українки пройшли у подорожах до Єгипту та на Кавказ, де вона лікувалася та разом із чоловіком продовжувала працювати над збиранням фольклору. На звістку про важкий стан Лесі до Грузії приїхала її мама. Її письменниця диктувала проєкт своєї так і ненаписаної драми «На берегах Олександрії».

Померла Леся Українка 1 серпня 1913 року в м. Сурамі (Грузія). Похована на Байковому кладовищі в Києві. Похорон, згідно з бажанням небіжчиці, пройшов без участі духівництва...

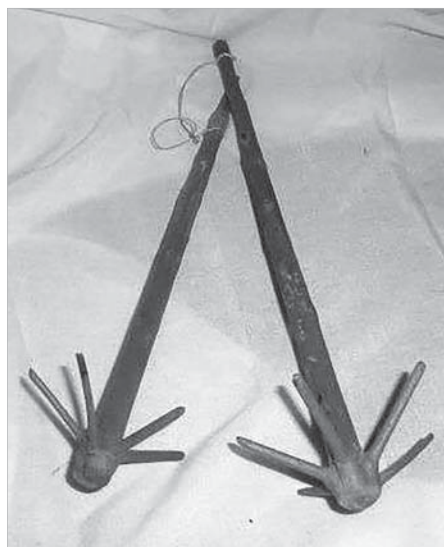
Ольга ЛЯШКО

Головна зберігачка фондів
Національного заповідника
«Глухів»

Від колотівки до міксеру

Ми живемо в такий час, коли більшу частину справ за нас виконують механізми. Але з цього приводу ми майже не замислюємося. Це – вже звична повсякденність, яка нічим особливо не дивує. Безліч побутової кухонної техніки дозволяє нам готувати їжу, практично не обтяжуючи себе рутинною роботою, яку в більш давніші часи наші пращури

Колотівка

були змушені робити виключно ручним способом.

У статті мова піде про столовий прилад, якому більше ста років. Один з його механічних зразків зберігається у музейному фонді Національного заповідника «Глухів». Він має вигляд банки квадратної форми з прозорого скла. На її денці є штамп, що складається з цифри «2» і латинської літери «L» (вказівка на об'єм 2 л). Металева різьблена кришка обладнана механізмом з дерев'яною ручкою. При його обертанні шестерні крутять вал, що приводить до роботи вінчик всередині банки, головним завданням якого є збивання та змішування продуктів. Щоб зрозуміти, яким приладом користувались наші бабусі на кухні в давні часи і наскільки технічний прогрес спростив наш побут, пропонуємо спочатку трохи історії.

Уявіть собі такий кухонний предмет у вигляді дерев'яної палиці, виготовленої із суцільного дерева, що має багато гілочок. Ті гілочки обрізалися, залишаючи на кінці невеличкі (2–3 см) закруглені гачки. Так виглядає колотівка. Затиснувши палицю між долонями і здійснюючи обертальні рухи в обидві сторони, господиня збовтувала, збивала і перемішувала різні суміші продуктів за допомогою цього простого пристрою.

Назва колотівка (рос. мутовка) походить від «мутити», «змучувати»,

що означає перемішувати і позбавляти осаду. Поряд з дерев'яними виготовляли та користувалися поптом кістяні (виготовлені з рогу тварини), а згодом і порцелянові колотівки. Вони відрізнялись за величиною в залежності від призначення. Для рідкого тіста використовували більш тонкі конструкції, а більш тверді продукти змішували середніми колотівками. Великі масивні застосовували для перемішування білизни при пранні та в будівництві для змішування фарб чи підготовки глиняної або вапняної суміші. Пізніше на кухні з'явилися ручні вінчики з більш гнучкою структурою з металевими, а згодом і з гумовими корпусами, різні за формою (спіральною, пружинні та крапельно-пельюсткові). Така конструкція дозволяла легко і зручно взяти прилад в одну руку і виробляти швидко збивання продуктів.

У 1856 р. в Америці був запатентований перший механічний вінчик у вигляді дрютяної металевої петлі, яка оберталася за допомогою механічного ручного приводу. У травні 1870 р. американець Тернер Вільямс змонтував вінчик з двох дрютяних дуг, які обертались у протилежних (назустріч одна одній) напрямках. Конструкція Тернера і лягла в основу створення всіх подальших збивалок-міксерів. У нашій країні за радянських часів такі міксеру виготовляли у цехах по

випуску продукції народного споживання на великих заводах.

Автоматичний міксер не так давно увійшов вжиток сучасних господинь. Першою компанією, яка перейнялася спрощенням їх кухонного побуту і випустила в продаж міксер, стала фірма «KitchenAid». Ідея створення диво-машинки прийшла в голову інженеру цієї компанії Герберту Джонстону. У 1908 р., прогулюючись вулицею, він звернув увагу на те, як молодий працівник пекарні замішував дріжджове тісто для хліба. Інженер був вражений трудомісткістю процесу. Після побаченого він став замислюватися над тим, як допомогти людям полегшити нелегку працю. Так через шість років з'явився міксер «Hobart» ємкістю 75 л. Він був великий, незграбний, але швидко сподобався багатьом промисловцям. Джонстон вирішив не зупинятися на досягнутому, поставивши за мету зробити зручнішим життя кожній домогосподарці. Його зусиллями у 1919 р. був запатентований перший стаціонарний міксер «Hobart H-5» на 4,8 л для домашнього використання. Незважаючи на його важкість і зовнішній вигляд, він викликав захват у користувачів.

Технічний прогрес породив конку-

ренцію. Так винила компанія «Sunbeam MixMaster», яка почала займатись удосконаленням та спрощенням кухонного міксера. Вона першою винайшла змінні вінчики, які в подальшому дали поштовх до виробництва різних функціональних насадок. У 1952 р. ця компанія оголосила старт продажу неймовірно компактного міксера, який можна було тримати однією рукою і переносити в будь-яку точку кімнати при наявності розетки. Так з'явилися прабатьки наших сучасних міксерів, які відтоді мало в чому змінилися. Не беручи до уваги форму та кольорову палітру, головна відмінність сучасних приладів полягає у функціональності, кількості можливих насадок і потужності, які необхідні при замісі та збиванні суміші.

Якщо ж ви на своїй кухні, горіщі чи у підвалі знайшли предмети, якими вже давно ніхто не користується, не поспішайте їх викидати. Старі, непотрібні (на перший погляд) речі мають певне історичне значення. Вони ще прослужать експонатами, унаочнять розповідь екскурсовода, дадуть уяву про життя та побут людей нашої місцевості, про що ви зможете дізнатись, завітавши до музею археології Національного заповідника «Глухів» (вул. Шевченка, 30).

Механічний міксер. Фонди Заповідника

Вера
НАЗАРОВА

Генеалог
г. Москва

ТРОПИНКАМИ ГЛУХОВСКИХ КЛАДБИЩ

Продолжение.

Начало в № 1(61), № 3(63) – № 6(66) 2014 г., № 3(69) – № 6(72) 2015 г., № 1(73), № 3(75) – № 5(95) 2019 г., № 4(100) 2020 г.

Губерман

Рассказывая о надгробиях еврейского кладбища города Глухова, хочется обратить внимание на ценность эпитафий как информационного источника. В надписях на надгробных плитах содержится разнообразная историческая информация. Например, находка на еврейском кладбище Глухова памятников, датированных 1824 и 1826 годами, позволяет уточнить время формирования еврейской

общины города и возникновения самого еврейского кладбища, а идентификация памятников, датированных 24 адара 5678 года (23 февраля/8 марта 1918 года), с надписью «убит» в эпитафии подтверждает известные исторические события того времени – еврейские погромы в Глухове. В текстах самих эпитафий также могут найти отражение разнообразные события из жизни города и общины. Например, на некоторых памятниках глуховского еврейского кладбища есть упоминания о том, что усопший родом из других мест, а близость даты смерти к событиям Первой мировой войны намекает на принадлежность покойных к числу беженцев, которые, по словам современников, в период

1914–1916 годов наполнили Глухов.

Подтверждением этих событий может являться серый гранитный монумент на могиле Шерил, дочери Моше и жены Хаима-Мордехая Губермана. Русскоязычная надпись на этом же памятнике указывает, что тут похоронена Софья Моисеевна Губерман из Замостья Люблинской губернии, которая родилась в 1858-м, а умерла в 1918-м году.

Софья Моисеевна (она же Шадля, Шерил) действительно жила г. Замостье Люблинской губернии. Ее семья состояла из мужа и четверых детей. Супруг Софьи Моисеевны, Хаим-Мордко Борухович Губерман, в начале XX века имел в Замостье на Васильевской улице в доме № 14 суконную торговлю. Дети, Лейб (Лев), Шмуил (Самуил),

← Лея (Лия) и Хая (Анна), учились в гимназиях. В 1899 году старший из детей, Лейб, поступил на медицинский факультет Императорского Университета Св. Владимира в Киеве, но, не начав толком учиться, попал в число участников студенческих беспорядков и был уволен из числа студентов. Спустя год Лейбе Губерману было вновь дозволено продолжить учебу на медицинском факультете в Киеве. Диплом лекаря юноша получил в 1907 году и некоторое время был вольнопрактикующим врачом в Киеве. В 1909 году Лейба Мордухович (он же Лейба Маркович и Лев Максимович) Губерман занял должность санитарного городского врача в г. Глухове. Он состоял на этой работе всего 2 года, затем переехал в Алушту, где прожил до крушения Российской империи. Был членом еврейского благотворительного общества Алушты и имел врачебную практику. Младшая из сестер Губермана, Хана, выучилась на зубного врача, о чем 14 мая 1907 года получила свидетельство Харьковского Императорского Университета. До 1913 года Хана Хаимовна Губерман жила в родном Замостье, где имела зубо врачебный кабинет.

В середине 1914 года в окрестностях Замостья уже шли серьезные бои. Семья Губерман вместе с потоками беженцев была вынуждена оставить

родной город и двинуться на восток. Что их продолжало связывать с Глуховом и почему семья на время военных действий выбрала местом жительства именно этот город, где несколько лет назад их сын Лейб служил санитарным врачом, неизвестно. Полный состав семьи, которым Губерман поселились в Глухове, тоже неизвестен. Есть документальные подтверждения пребывания в Глухове в 1915–1918 годах Ханы Хаимовны Губерман и ее матери Софьи Моисеевны. Последняя, как и тысячи беженцев того времени, нашла свой окончательный приют вдали от родных мест, почти в тысяче километров от дома, на еврейском кладбище города Глухова.

Серый гранитный монумент на могиле Шерил, дочери Моше и жены Хаима-Мордехая Губермана

Яна ЧЕРНЯКОВА

Наукова співробітниця
Національного заповідника
«Глухів»

ПИЯЦТВО у Глухівському повіті

В житті кожної людини в певні періоди бувають кризові явища, що відбиваються на її поведінці, сімейних відносинах, службовому положенні та кар'єрі, навіть на фізичному стані. Сучасна людина в подібних ситуаціях може звернутися за професійною допомогою до лікарів. А раніше, за часів, коли не було подібної психологічної підтримки, людство «топило» свій стрес у чарці зі спиртними напоями.

Горілка була винайдена у XIII ст. на Близькому Сході. Арабський алхімік до кінця не зрозумів, що він видобув, – речовину, яка протягом багатьох століть принесе народам різних країн ба-

гато горя, якого не могли завдати різні епідемії пошесної хвороби та природні катаклізми. Її називали цілющою або живою водою. В Україну, зокрема на Чернігівщину, горілку завезли з Криму у XIV ст., а вже у XVII ст. в містах і селах з'явилися корчми та шинки. Відтоді пияцтво стало звичним явищем, яке з кожним роком все більше розросталось до розмірів стихійного лиха.

Вже у XVIII ст. поміщики одержали право на виробництво горілки у своїх господарствах. На Глухівщині власники маєтків ночами будували винокурні. З опису Новгород-Сіверського намісництва за 1778–1781 рр. дізнаємось, що лише незначна кількість жителів Глухо-

ва займалась хліборобством; деякі мали винокурні і «цедят горячее вино из покупного хлеба».

Горілка, що продавалась у шинках, була не тільки місцевого виробництва. Її у достатній кількості привозили купці із Лубен, Переяслава, Миргорода. У місті налічувалось багато крамниць, де торгували пивом, французькою горілкою і різними винами, які поставлялись до Глухова з Петербурга і Москви.

У Глухівському повіті в 70-х роках XIX ст. існувало 172 корчми. Наприклад, в Уланівській волості налічувалось 24 шинки при населенні 3378 ревських душ (осіб чоловічої статі, які обкладались податком). В середньому

на один шинок припадало 140 таких осіб. Оскільки в Уланівській волості не було інших промислових підприємств, можна сказати, що шинкарі існували лише за рахунок селян. Уланівська біднота, щороку повертаючись з відхожих промислів, пропивала в шинках свої скудні заробітки. Логічно, що по волосних селах панували злидні, навіть в с. Бачівську, де були кращі землі, багато селян жило впроголодь, залишаючи всі гроші в шинках.

Цар Олександр II, розуміючи, що однією з основних причин несплати селянами податків було пияцтво, 14 травня 1874 р. підписав закон, згідно якого роздрібна торгівля горілкою в селах дозволялась лише за згодою «мирських приговорів» селянських общин. Цей закон зробив діяльність корчмарів залежною від громадської думки місцевого населення. Такі приговори були схвалені селянами Есмані, Кучерівки, Княжичів та ін.

В деяких селах, зокрема в Улановому, навесні 1865 р. хитрі підприємці, щоб одержати дозвіл на відкриття корчми, ставили щедри могоричі селянам, таким чином добиваючись згоди громади. «Ніколи в нашому селі, – розповідав один із його жителів, – не було такого пияцтва, як тоді... Нап'ються мужики, морду б'ють один одному, на другий день опам'ятаються, руку один одному тиснуть, вибачаються».

І знову йшли до корчми, пили на віру, раді від того, що їм дозволяли брати горілку в борг.

В селах, де корчмарі за допомогою різних махінацій відкривали свої заклади, виникали пожежі, крадіжки, сварки. Так в с. Ярославці корчмар намагався напоїти чужу дружину і за відсутності її чоловіка умовляв зламати замок на коморі, щоб прибрати до своїх рук їх майно. На суді чоловік вибачив дружину, а корчмар потрапив до в'язниці.

Інша подія трапилась в с. Пустогороді. Корчмар Глушенко, незадоволений тим, що дружина дорікала йому за продаж горілки селянам, які розраховувались краденими речами, вбив її. За заподіяне його заслали до Сибіру. А у бачівській корчмі невідомі люди погасили свічку і забили до напівсмерті селянина, бо той виступав проти громадської угоди, за якою 120 десятин землі, у тому числі і частина його наділу у вигляді відсотків у сумі 700 крб., пе-

166	временные продажи или такъ называемые выставки во время ярманковъ	
	1-я Васильевской продолжающейся пять дней	30
	2. Троецкой продолжающейся пять дней	30
	3. Ильинской продолжающейся три дни	20
	4. Михайловской продолжающейся четыре дни	20
	Итого временныхъ выставокъ	100
	Всего въ городѣ Глуховѣ	
	питейныхъ домовъ	37
	выставокъ ежедневныхъ	8
	временныхъ	100
	да герберговъ	3

VIII

При такомъ расположеніи питейныхъ домовъ и выставокъ въ нихъ примѣняясь нынѣшнему расходу // полагають можно въ ежезв. годной расходу или продажу		
	вина до	10 000 вѣдръ
	водокъ до	200 вѣдръ
	наливокъ до	300 вѣдръ
	пива до	500 вѣдръ
	меду до	1000 вѣдръ

Полицмейстеръ *Лузаковъ*
Засѣдатель *Радченко*
Повѣтовый стряпчей *Семень Легкобытовъ*
Повѣтовый землемеръ [...]

Фрагмент документа «Відомості про розташування і обшири міст Чернігівської губернії 1810 р.»

реходили в розпорядження корчмаря. За церковним літописом, в с. Ярославці виникали часті пожежі, однією з основних причин яких було пияцтво.

На початку 90-х років XIX ст. Глухівське повітове земство для боротьби з пияцтвом організувало комітет тверезості. Коштом земства в кількох селах повіту і у Глухові були відкриті чайні. В них комітет тверезості проводив народні читання, які відвідувало близько 600 жителів міста.

В кореспонденції 1899 року, надісланій з Глухова, повідомлялось, що горілку стали пити менше, а на весілля замість горілки пригощали «воронком» – медом, розведеним водою. Відомо, що у цей час жителями сіл Червоно, Баничі, Землянка, Сварково, Слоут, Шевченкове було вилучено і здано 276 самогонних апаратів.

Історичний досвід боротьби з пияцтвом заслуговує на увагу і в наш час.

Трагедія «літаючого танку» під с. Дунаєць

**Олександр
МРОШНИЧЕНКО**

Науковий співробітник
Національного заповідника
«Глухів»

Встановлення місць падінь літаків Другої світової війни – це справжні детективні історії з пошуком очевидців, доказів і співставлення фактів. Такі розслідування не мають терміну давності і можуть тривати роками доти, доки не буде знайдена інформація про членів екіпажів і місця виконання їх бойових завдань.

Герой сьогоденного розслідування неодноразово потрапляв до кола інтересів глухівських дослідників. Першими, хто вирушив на пошуки місця падіння радянського літака біля с. Дунаєць на Глухівщині, стали пошуківці громадської організації «Обеліск». Їм вдалося локалізувати місце катастрофи та віднайти уламки бойової машини, натомість доля екіпажу та модель літака не були встановлені.

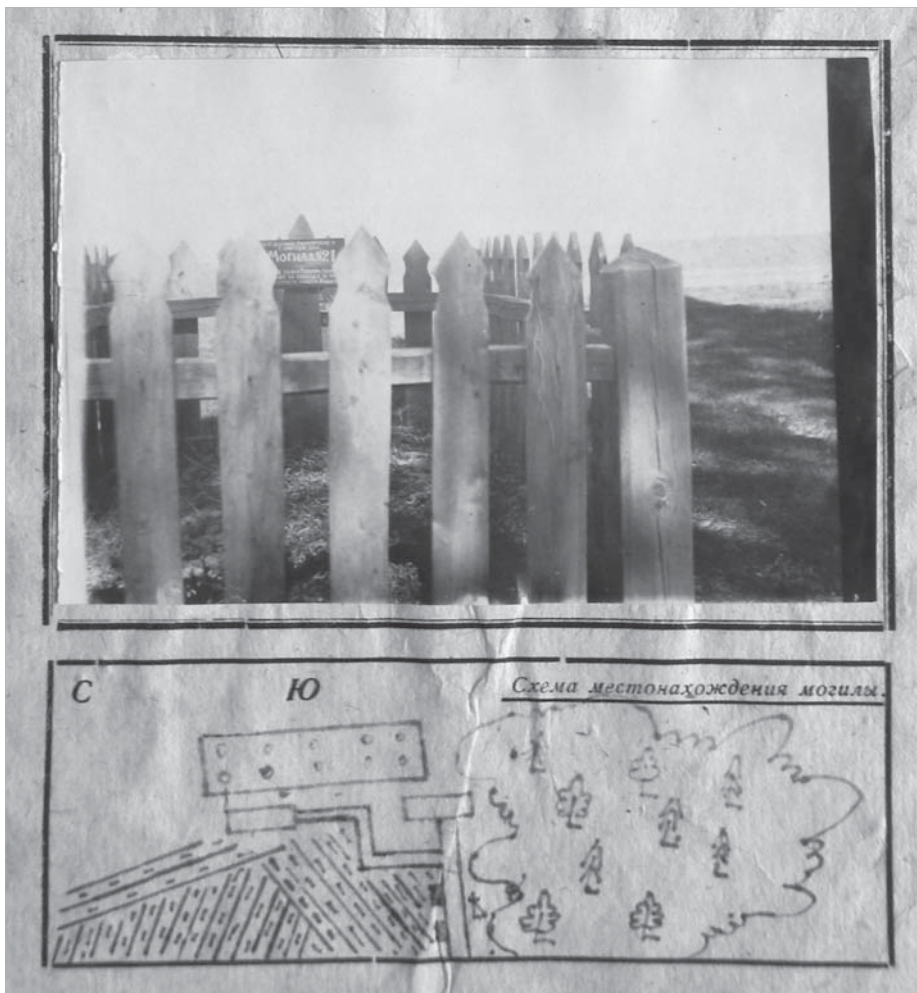
У 2013 р. розпочався новий етап у пошуку інформації з означеної теми. Першочергово були опитані сільські жителі – очевидці тих подій. Їх спогади подаємо мовою оригіналу зі збереженням особливостей місцевої говірки.

Спогади Марії Олександрівни (1923 р. н.) та Василя Івановича (1946 р. н.) Міщенків, жителів с. Дунайця Глухівського району Сумської області (записані 12.05.2013 р.)

Бомбордировщикі летіли по заданію кудись. Їх там не один летів, і вони вирішили поменяються місцями. Той туди, а той туди. Крило за крило зацепились і пошли. Льотчики чи виплигнули, чи ні, не знаєм.

Спогади Анатолія Андрійовича Кузнеця (1938 р. н.), жителя с. Дунайця Глухівського району Сумської області (записані 12.05.2013 р.)

Молодьож наведено льотчики, так буває і у старих, то вони один одного, тей тому, а тей тому крила пооббивали. Тоді лісу не було, голі бугри, як пацаном малим був. Той ліс називають Свинне. Один самолёт под бугорчк дак упав, а другої в здоровий такий бугряк, трохи метрів двесті дальше впав. От чи літом було не скажу, забув. Немцев уже не було.

Могила невідомого солдата. Дунаєцька слободка, 1950 р.

Вони впали после того, як інший на болоте упав самолёт. По-моєму, обидва самолёти мали бути. После, як впали, мене туди не допустили. Після вже люди стали ходити. Пошов це я, повбивані льотчики лежали. Цілі вони були. Двоє. Лежали от самолёта, а не в самолёте. Вони чи повискакували. Оце отут мужик жив, так он узав їх, позакопував неглибоко. Сякун закопав туди на ту сторону, дальше, дак волки одгребли і пообїдали костки. Так ми пошли, сказали в сельсовет, і там школа була, а на горі хуторок, і там їх могили були понад дорогою. У лісі ото сосна видна. Ото на гору йти, а там прямо. Так ми ж ті куски позабирали пообїдані і закопали.

Куски льотчиків забрали через несколько год і перенесли в центр. Вони відімо не записані. Інший раз пошли і товариш Льонька Дяченко, і Мішка Сакунов, і копаємо на тому бугрі, де другий

самолёт. Дак крильце, ми штовхать його, а воно шипить. А тут гречку за лісом косили по полю. Ми побігли, сказали. Так мужичини прийшли, одкрутили головку. Ми тоді смелей стали копать. Думали бомба. У Шинкаря коло порога були деталі, шо колеса одягають, рагульки такі. Правда, у Свирида може шо буде валятися, он принімав железо. З автомата дуло забрали, як пацанами коров пасли, так заклепали самопал такий, шо в руках не вдержиш, вставляли у розкаряку в лісі, щоб по рукам не дало.

Спогади Івана Антоновича та Анни Іванівни (1936 р. н.) Старченків, жителів с. Дунайця Глухівського району Сумської області (записані 12.05.2013 р.)

Бачив, як падали. Ми якраз пасли коров. Наші солдати вже двинулися дальше, ще не вся Україна була освободжена. Літо

було. Глянули, їх там штук сім чи дев'ять йшло. Йшли оттуда, зі сторони Москви. Тії істрібітелі от так крутилися, і як бах! Один став на ребра, і його потягло. З той сторони було ловко видно, як вони переверталися. Здорові літаки ровно йшли. Малий повернувся ребрака й одразу його потягло, черканув великого. Дивимосся, вже вниз два самольоти летять. Вони вгорі не горіли і попадали. Два самольота впало, один грузовий, а один істрібітель. Як впали, нас не пустили, там бомби рвалися в Свинному. Льотчиків, кажуть, у сельсовет перевозили. Ходили туди, так там одне провалля було під бугром. Ямка була, там тоже копалися, металолом теї тягали. Мотори тоже там. Люди потім парашути оттуда тягли, матерію з парашута.

Під час обстеження урочища Свинне, що розташоване на північній околиці Дунайця, пошуківцями був локалізований епіцентр падіння літака, який містив уламки залізної броні, шматки двигуна, гуми, бакеліту, алюмінієву обшивку, деталі з панелі приладів кабіни пілота, фрагменти гільз калібру 7,62 та 12,7 мм з датою виробництва 1941 р. Деякі деталі, пофарбовані в зелений та блакитний кольори, мали технічне маркування у вигляді ромбів з цифрами та літерами: 47, 20, 4Б, Д2, 2/02, 58, 17 тощо. Алюмінієві фрагменти мали сліди горіння. Після камеральної обробки уламків номери двигуна та самої машини не були виявлені, але всі фрагменти вказували, що ми маємо справу з радянським літаком ІЛ-2.

Подальший пошук інформації привів нас до вчительки історії дунаецької школи Ольги Євгенівни Картавої. Вона познайомила нас з музейною кімнатою Дунаецького НВК, де зберігається справа під назвою «Дело № 13 учета братских

Уламки літака ІЛ-2, знайдені в урочищі Свинне під Дунайцем у 2013 р.

и индивидуальных могил воинов Советской Армии и партизан Великой Отечественной войны 1941–1945 годов с. Дунаец Глуховского р-на Сумской области». На жаль, в цьому документі не знайшлося інформації про перепоховання загиблих льотчиків із урочища Свинне. На сьогоднішній день в Дунайці знаходиться братська могила радянських воїнів, у якій перепоховано п'ять осіб. Серед них – члени екіпажу бомбардувальника «Бостон» зі складу 745-го бомбардувального авіаційного полку 221-ї бомбардувальної авіадивізії молодший лейтенант Олександр Лебедев та старший

сержант Борис Борисов; майор Андрій Євдокимович Вахрушев; двоє невідомих. Останні, на нашу думку, можуть входити до складу екіпажу одного з літаків, що загинули під час невдалого маневрування.

Зі спогадів очевидців виходить, що авіатроща над с. Дунайцем відбулась під час наступу радянських військ у 1943 р. Натомість єдиним датуючим матеріалом, знайденим на місці катастрофи, є гільзи виробництва 1941 р. Подальші висновки щодо обставин трагедії можна буде зробити лише у разі виявлення номерних авіаційних деталей з місця падіння винищувача.

Недільні безплатні школи для дорослих, які працювали в недільні та святкові дні і давали початкову освіту, виникли в 50-х роках ХІХ ст. Велика роль у їх відкритті на Україні належить видатному хірургу, анатому і педагогу М.І. Пирогову, який у 1858–1861 рр. був попечителем Київського учбового округу, та професору Київського університету П.В. Павлову.

У грудні 1859 р. М.І. Пирогов відвідав Глухів і прийняв рішення відкрити при Глухівському повітовому училищі недільну школу – першу в тодішній Чернігівській губернії. Заняття в ній розпочались з 17 січня 1860 р. Першого

Глухівська недільна школа

року до неї було зараховано 44 учні. Вона складалась з вищого та нижчого відділень, навчання в ній проводилось на зразок тодішніх церковно-приходських шкіл. У недільній школі викладали Закон Божий, арифметику, читання, граматику, малювання та креслення. Учні цієї школи користувались підручниками та книжками з бібліотеки повітового училища, наглядача глухівських училищ, великої книгозбірні відомого історика і етнографа О.М. Марковича зі Сваркового.

Але в недільних школах з початку їх існування почалось поширення і пропаганда революційних ідей. Тому царський уряд своїм розпорядженням від 12 червня 1862 р. закрити недільні школи внаслідок «безверия и превратного понятия о праве собственности». На третьому році своєї діяльності припинила існування і глухівська недільна школа.

Газета «Народна трибуна»,
№ 56(7232) 1972 р.

І сміх, і лихо

Слова «злочин», «крадіжка» природньо викликають у людей негативні емоції. Проте іноді трапляється навпаки, і така прикра подія, як пограбування, може стати причиною неогамовного сміху (звичайно, якщо ми не є потерпілими). Нижче мовою оригіналу подаємо дві кумедні історії дрібних крадіжок, що сталися в реальному житті та зафіксовані в газеті «Рада» 1908 року.

«На великодних святах у нас (м. Вороніж Глухівського повіту) трапилась така подія. Одна молодиця, вернувшись з церкви з посвяченою паскою, постерегла, що в хаті повештався злодій: не стало де-якого майна, де-що пороскидано. Злякана молодиця наробила гвалту. Незабаром зібрались сусіди і почали наводити слідство. Комуś з чоловіків спало на думку полізти на горіще і от зовсім несподівано він там наткнувся на якусь людину, що майже зовсім присипавши себе половою – спала. Розштурхали чужого гостя і насилу пізнали придурковатого парубка Ковтуна, бо був убраний у жіночу одіжку. виявилось, що продравши стріху і залізши у хату, Ковтун надів на себе декілька бабських спідниць, і вже хотів йти, але не втерпів, щоб не хлиснути моченухи, що стояла на покуті, а випивши добре, вже не здолав вилізти на стріху тай заснув. Ковтуна всі знали як дрібненького злодіячку і почали бить, щоб він виказав

товаришів. Тимчасом хтось сповістив поліцію і сюди явились стражники. Ці вже почали допитувати Ковтуна по своєму і добились, чого бажалось. Ковтун виказав на парубка Неруша, як на свого співробітника. Тоді юрбою пішли до Неруша і теж зробили «допит», після якого бідний парубок і понині не встає з постелі. виявилось, що Неруш ніколи не вів товариства з Ковтуном і тоді, як трапилась крадіжка, він носив до церкви святить паску. Ковтун каже, що він набрехав на Неруша через тяжке биття стражників.

Наш новий становий п. В. на великодних святах видав наказ, щоб не дозволяти збиратись на базарі дівчатам та хлопцям. А в нас уже так здавен ведеться, що на святках вся молодь іде гулять на базар. Крім того становий заборонив хлопцям носити чорні і червоні сорочки, сині картузи, широкі пояси і довге волосся. Кажуть, що він висловився: «я вивчу хлопців стригтись, а старих ходитя в довгим волосі та вибойчатих штанях».

Друга історія сталася також в

містечку Вороніж: «Вночі під 1-ше мая у пасішника Чумака вкрадено з пасіки казанок з медом. Недалеко біля пасіки ночували з кіньми двое селян – рідні брати Степан і Яким Гречки і на їх, як на злодіїв, вказав Чумака. Гречки – люде чесні, поважні, але поліція зробила трус і замість краденого казанка з медом викрила зовсім инше. У старшого брата, Степана, поліцейський Цітрук знайшов старенький лубочний малюнок Божої Матері десь в не гаразд почитивому місці і сього було досить, щоб Степана арештувати, як людину, «що не вірує в святу православну віру» (?). У Якіма в клуні знайшли де-кілько брошур, виданих за часів «свобод», – арештували й Якіма. Обох братів посадили в сільську буцегарню, де учинили їм «допит». Кажуть, що арештовані сидітимуть у воронізькій буцегарні декілька днів, покіль одправлять їх до тюрми в Глухів. Гречки – обоє люде дуже не багаті, семейні»...

Підготувала до друку
Надія Мірошниченко

Газета «Соборний майдан»

Засновник — Національний заповідник «Глухів»
Свідоцтво про реєстрацію № СМ 390 від 06.02.2004 р.
Адреса редакції: м.Глухів Сумської обл., вул.Шевченка, 30, тел. 2-35-57, e-mail: dikz@ukr.net
Номер підготовлено до друку у науково-дослідному відділі заповідника
Верстка Віктора ІСАЄВА
Газета надрукована у АТ «Шосткинська міська друкарня»
м.Шостка, вул. Свободи, 69
Підписано до друку 22.02.2021 р.
Тираж — 500 примірників. Замовлення № 138.
Редакція газети «Соборний майдан» запрошує до творчого співробітництва науковців, краєзнавців, любителів старовини

Електронна версія на сайті <http://nz-hlukhiv.com.ua/>

Редакційна колегія

Світлана ЖУКОВА
Юрій КОВАЛЕНКО
Людмила АРТЕМОВА
Олександр МІРОШНИЧЕНКО
Віктор ІСАЄВ

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО